Eurasian Academy of Sciences
Eurasian Art & Humanities Journal
2018 Volume:9 S:1- 21
Published Online May 2018 (http://arthum.eurasianacademy.org)
http://dx.doi.org/10.17740/eas.art.2017-V9-01

AS A COMMUNICATION AND AS A MEANS OF THERAPY, THE MEANING OF CHILDREN'S PICTURES

Recai AKAY* ,Esranur ARSLAN**
* İstanbul Esenyurt Üniversitesi SHMYO Çocuk Gelişimi Program Başkanı
**İstanbul Esenyurt Üniversitesi SHMYO Çocuk Gelişimi Program Öğrencisi

E-mail: recaiakay@esenyurt.edu.tr

Copyright© 2018 Recai AKAY ,Esranur ARSLAN. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

Many researches have been carried out on the pictures the children have drawn. Having an idea about the child persists on being able to control developmental characteristics. The drawing technique is a therapy tool that facilitates communication and enhances expression skills. Since children's verbal skills are not fully developed yet, they can reflect their emotions and thoughts by drawing. By getting information from the child by talking on the picture, clearer information is obtained. The pictures that the child draws, whether aware or not, leave traces of emotions and thoughts. The developmental stages of children's pictures follow the sequence: 2-4 years of scribble age, 4-7 years of pre-schema age, 7-9 years of schematic age, 9-12 years of realism age, 12-14 years of apparent naturalism age. This article is aimed at understanding the purpose pre-school (playful) children through the pictures they have made and helping them psycho-social. Literature search method was used in the article. As a result, it has been seen that the method of image analysis is a natural and effective method to understand pre-school children and solve their problems.

Keywords: Child, Painting, Analysis, Interpretation, Therapy.

BİR İLETİŞİM VE TERAPİ ARACI OLARAK ÇOCUK RESİMLERİNİN ANALİZİ[1]

ÖZET

Çocukların çizmiş oldukları resimler üzerinde birçok araştırmalar sürdürülmüştür. Çocuk hakkında fikir sahibi olmak, gelişim özelliklerini kontrol edebilmek üzerine görüşler varlığını sürdürmektedir. Resim çizme tekniği iletişimi kolaylaştıran, ifade becerisini kuvvetlendiren bir terapi aracıdır. Çocukların sözel ifade yetenekleri henüz tam gelişmediği için duygu ve düşüncelerini resim çizerek yansıtma olanağı bulurlar. Resim üzerinde konuşularak çocuktan bilgi alma yoluyla daha net bilgiler elde edilir. Çocuk farkında olsun veya olmasın çizdiği resimlerde duygu ve düşüncelerinden izler bırakır. Çocuk resimlerinin gelişim evreleri şu sırayı takip etmektedir: 2-4 yaş karalama evresi, 4-7 yaş şema öncesi dönem, 7-9 yaş şematik dönem, 9-12 yaş gerçekçilik dönemi, 12-14 yaş görünürde doğalcılık dönemidir. Bu makalenin amacı okul öncesi(oyun çağı) çocuklarını yaptıkları resimler vasıtasıyla anlayabilmek ve onlara psiko-sosyal açıdan yardımcı olabilmektir. Makalede literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak okul öncesi çocukları anlamada ve onların problemlerini çözmede resim analizi yönteminin doğal ve etkili bir yöntem olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Resim, Analiz, Yorumlama, Terapi.

[1] Bu makale 3-4 Mayıs 2018'de İstanbul Esenyurt Üniv. I. İESÜ Öğrenci Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Genellikle psikolojik testlerin uygulanma amacı; olağan problemleri aramaktır. Resim yorumlama tekniğin de, çoğunlukla önemli olan anormallikler ve patolojik durumlardır. Resim analizi testlerini uygulayan uzman tarafından, çizilen resim figürlerindeki anormallikler kadar, normal yani olması gereken durumlarda çok iyi bilinmeli ve tespit edilmelidir. Ruh sağlığı ve patoloji arasındaki farklara dikkat etmek, resim analizleri açısından oldukça önemli sayılmaktadır. Ruh sağlığı yerinde olan kişiler, hayatlarını iyi planlamış olmaları açısından fark oluşturabilirler.

Bu kişilerin özellikleri:

1) Psikolojik ihtiyaçlarını kabul ederek, bu konuda hem doğru hem de yeterli ölçüde farkındalık kazanan,

2) Kendisi ile ilgili pozitif yönde hislere sahip olan,

3) Duygu ve düşüncelerini bilen ve bunu dışa vurarak, kendisini doğru ifade edebilecek yeteneğe sahip olan,

4) Yaşantısını denetleyerek, hayatına dair değişiklikleri olması gerektiği şekilde yapabilen,
5) Bir takım problemlere karşılaştığında, onları çözebilen, yaşadığı psikolojik çatışmalarla başa çıkabilen kişilerdir. (Halmatov, 2017: 5-6)

Çocukların küçük yaşlarda kendini ifade etme aracı olarak sözcüklerden çok, resimler etkili olmaktadır. Çocukların resimlerine bakarak iç yaşantısı ve büyüme süreci olarak önemli bilgiler edinebiliriz. Çocukların benmerkezci düşünceye sahip olup olmadığını, sosyal çevresinde birey olduğunun farkına varıp varmadığını anlama şansı yakalayabiliriz. Karlama döneminde olan bir çocuk dahi, belirgin olmayan anlamsız çizgiler çizerek duygularını ifade edebilir. Mesela özgüven problemiyle birlikte konuşmaktan çekinen sessiz çocuklar için resim çizme ve gözlem teknikleri kullanmak olumlu sonuçlar verir. (Yavuzer,2017: 13)

Bu makalenin amacı okul öncesi(oyun çağı) çocuklarını yaptıkları resimler vasıtasıyla anlayabilmek ve onlara psiko-sosyal açıdan yardımcı olabilmektir. Makalede literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak okul öncesi çocukları anlamada ve onların problemlerini çözmede resim analizi yönteminin doğal ve etkili bir yöntem olduğu görülmüştür.

BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK RESİM

Resimler; psikolojik yönden çocukları tanımamıza yardımcı olan bir ölçüttür. Aynı zamanda resimler çocukların hem zekasını hem kişiliğini hem iç dünyasını hem de yakın çevresindeki özellikleri, dışa vurmasını sağlayan bir iletişim aracıdır. Çocuklar çizmiş oldukları resimler yoluyla kendisinden bir şeyler yansıtmakta, yaşadığı duygularını ve düşüncelerini ifade etmektedirler. Çocuklar yaşadıkları dünyayı algıladıkları biçimde görerek bunu kendi açılarından aktarırlar. (Yavuzer,2017: 12)

PSİKOLOJİK TANIDA RESMİN ROLÜ

Çocukların çizmiş oldukları resimler üzerinde birçok araştırmalar sürdürülmüştür. Çocuk hakkında fikir sahibi olmak, gelişim özelliklerini kontrol edebilmek üzerine görüşler varlığını sürdürmektedir. Resim çizme tekniği iletişimi kolaylaştıran, ifade becerisini kuvvetlendiren bir

terapi aracıdır. Çocukların sözel ifade yetenekleri henüz tam gelişmediği için duygu ve düşüncelerini resim çizerek yansıtma olanağı bulurlar. Resim üzerinde konuşularak çocuktan bilgi alma yoluyla daha net bilgiler elde edilir. Çocuk farkında olsun veya olmasın çizdiği resimlerde duygu ve düşüncelerinden izler bırakır. Çocuk resimlerinin gelişim evreleri şu sırayı takip etmektedir: 2-4 yaş karalama evresi, 4-7 yaş şema öncesi dönem, 7-9 yaş şematik dönem, 9-12 yaş gerçekçilik dönemi, 12-14 yaş görünürde doğalcılık dönemidir.(Halmatov,2017: 7-12)

Çocukların oyun çağında adım adım öğrendikleri davranışlar ve sözcüklerle konuşarak iletişim kurma yolu ile anlatımları, çizmiş oldukları resimler vasıtasıyla çok daha net ve kolay ifade edilebilmektedir. Çocuğun kullandığı boyalar, yaptığı çizimler, çocuğun düşünce ve duygularının, algı seviyesinin, sahip olduğu becerilerin somut olarak göstergesidir. Bütün çocukların çevre algısı birbirinden farklıdır. Yetiştiği kültür, yaşam koşulları, bireysel farklılıklar, çocukların resimlerinin farklı olmasının kaynaklarındandır. Ancak karalama dönemi sonrası çocuklarda bu farklılıklar meydana gelmektedir. Çocuklarla iletişim kurmada, resim en önemli unsurdur. Sanat çerçevesine baktığımızda resim çizmek kadar insanı tanımlayan, doğayı algılaması ve betimleyerek anlatmasını sağlayan bir yöntem daha etkili olmamıştır. Çocuklar resim çizmeye başladıklarında önceden planlanmamış yeni ve o zamanda ortaya çıkan, çizgiler ve lekeler yapmaktadırlar. Bu çocuk için bir iletişim dili olmakla birlikte, kabul görmenin de belirtisidir. Resim çizmek bir çocuk için özgün olarak, duygu ve düşünce dünyasının en doğal göstergesidir. (Artut, 2004: 223-224)

ÇOCUĞUN RESİM ÇİZME TEMPOSU

Aceleye gerek duymadan resmi sakin bir şekilde özenerek çizen bir çocuk, mizacı gereği öyle çizim yapıyor olabilir, yavaş yavaş isteksiz bir görüntü vererek kalemi cansız kullanan bir çocuk, pasif durumda ve depresif ruh halinde olabilir. Acele ederek hızlı resim çizen bir çocuk, dağınık aynı zamanda özensiz bir görüntüye sahip eser veriyorsa hiperaktivite bozukluğu yaşıyor olabilir ya da isteksiz resim çizmiş bir an önce kurtulma mantığına bürünmüş olabilir.

Resim çizme aşamasında olan bir çocuk durmadan çizdiği resmi anlatıyorsa olumlu yöndedir, aynı zamanda resim çizmeye heveslidir. Böyle durumda olan çocuk psikolojik açıdan oldukça sağlıklıdır. Olmuş mu, doğru gidiyor mu tarzı sorulan soran çocuklar ya mükemmeliyetçi yapıya sahiptir ya da özgüven bakımından düşük seviyededir. Hata yapmaktan oldukça korkan, risk almaya eğilimli olmayan yapıda bir çocukta olabilir. Resim çizmek istemeyen devamlı olarak sıkılan, usanan, of puff diyen çocuklar, zorluktan kaçan, sorumluluk duygusu gelişmemiş, iletişim becerisi zayıf yapılardadır. (Semenova&Semenova,1996, Akt. Halmatov, 2017: 34)

ÇOCUK RESİMLERİNDE ÇİZGİLERİN YORUMU

Çocuk resimlerindeki çizgilere bakıldığında 3 yönden psikolojik yorum yapılmıştır;

1) Büyüklük: Büyük resimler sayfanın tamamını kaplayan çoğunlukla iç kontrolü düşük ve saldırgan kişilikli çocuklar tarafından çizilmektedir. Hiperaktif kişilikli çocuklarda kontrolsüz biçimde sayfanın tamamını kullanabilirler. Nadiren de olsa çekingen ürkek olan çocuklarda, zayıf bir benliğe sahip oldukları için daha güçlü olma isteği ile geniş figürler kullanabilmektedirler. (Yavuzer,2017: 19-20)

Küçük Çizgiler: Çoğunlukla kendisini değersiz, yetersiz, güvensiz gören; içine kapanık, ürkek çocuklar sayfadan bir köşe seçerek yada orta kısmına birkaç santimetrelik resimler çizer. (http://www.evimizindoktoru.com/cocuklarin-cizdigi-resimlerin-yorumlanmasi.html, 6 Ocak 2018)

2) Abartılı Çizgiler: Bu resimlerde vücut bölümleri çok büyük çizilir, bazı vücut kısımları kalın olarak çizilerek belirgin gösterilmektedir. Bunun tam tersi olarak bazı vücut kısımları çok küçük çizilerek detaya girilmemektedir. Vücut üzerinde abartılı çizilen kısmın özelliğine bakılarak çocuğun iç yaşantısı hakkında bilgi sahibi olunabilir. (Yavuzer,2017: 19-20)

Kollar: Vücuda bitişik olarak çizilen kollar içedönük olmayı, anne figürü iki kolu birden açık çiziliyorsa ona sarılma isteğini, kolsuz olarak çizilen anne baba çocuğa karşı ilgisiz ve sinirli olduğunu ifade eder. (http://gencdergisi.com/8297-cocugunuzun-cizdigi-resimden-psikolojisini-anlamak-mumkun-mu.html, 6 Ocak 2018)

Baş: Çizilen resimde baş kısmının çok büyük veya çok küçük görünmesi kendisini zihinsel anlamda yetersiz gören çocuklar tarafından yapılmaktadır. Daha başarılı ve daha yetenekli olmak isteyen çocuklar çok büyük kafa çizebilmektedirler. (Yavuzer,2017: 19-20)

Ağız: Argo kelimeleri kullanmaya meyilli olan çocuk açık içi siyah renge boyanmış bir ağız çizerken, çekingen olan bir çocuk ise çizgi şeklinde bir ağız çizmeyi tercih eder. Oval ve içinde dişleri belirtilerek çizilen bir ağız, çocuğu azarlayan bir aile bireyi olduğuna işaret eder. (http://gencdergisi.com/8297-cocugunuzun-cizdigi-resimden-psikolojisini-anlamak-mumkun-mu.html, 6 Ocak 2018)

Gözler: Gözbebeği eksik bırakılarak boş manasız çizilen gözler, görmeye bağlı problem yaşayan çocuklar tarafından çizilmektedir. (Yavuzer,2017: 19-20)

Ayaklar: Ebebeynlerinden destek ve ilgi görmeyen çocuklar, yaşadıkları güven problemine bir işaret olarak insan figürlerinde bacakları ve ayak uzuvlarını çizmeyi ihmal ettikleri görülür. (http://www.evimizindoktoru.com/cocuklarin-cizdigi-resimlerin-yorumlanmasi.html, 6 Ocak 2018)

Burun: Solunum problemleri yaşayan çocuklar, daha belirgin çizgilerle daha büyük burun çizmektedirler. (Yavuzer,2017: 19-20)

Kulaklar: Çok kısa çizilen saç veya hiç çizilmeyen saçsız kafada kulakların eksik bırakılması sosyal anlamda sorun yaşadığına işaret eder. (http://gencdergisi.com/8297-cocugunuzun-cizdigi-resimden-psikolojisini-anlamak-mumkun-mu.html, 6 Ocak 2018)

Dişler: Saldırganlık davranışını gösterir. Büyük ve dikkat çekici dişler saldırganlığın ifadesi olabilir. Dövülerek ya da ceza uygulanarak baskı altına alınan, ebebeynlerine düşmanca duygular besleyen, arkadaşlık ilişkilerinde güçsüz, saldırgan yapıda olan bazı çocuklar ise; nefretlerini ve saldırgan duygularını saklamak için dişleri çizmekten kaçınabilir. (http://www.evimizindoktoru.com/cocuklarin-cizdigi-resimlerin-yorumlanmasi.html, 6 Ocak 2018)

Cinsel Organlar: Çocuklar resim çizdiklerinde cinsel organları çizmekten ve cinsel figürlere yer vermekten kaçınırlar. Bunun nedeni insanlara duydukları saygıdan kaynaklıdır ve olması gerekendir. Gizli olarak veya açıkça belli ederek buna yer veren çocuklar tuvalet eğitimi alırken baskı yaşamış olabileceği gibi cinsel eğitimini tamamlamamış da olabilir. Bazı aileler çocuklarına cinsel eğitim vermek için onlarla birlikte banyoya girer, evde giyimlerine dikkat etmezler. Doğrudan bu yola başvuran ailenin çocukları baskı sebebiyle resimlerinde cinsel organlara yer verebilir. https://sevgilibebek.com/makaleler/saglik-ve-gelisim/zihinsel-ruhsal-gelisim/cocugunuzun-cizdigi-resimleri-siz-de-yorumlayabilirsiniz/, 6 Ocak 2018)

3) Eksik Bırakılan Çizgiler: Çocuklar bedenlerinde ilgili oldukları veya endişelendikleri kısımları eksik çizebilirler.

Eller: Etrafına uyumda zorluk yaşayan veya güven problemi olan çocukların resimlerinde eller çizilmemektedir.

Kollar: Çizilen resimde kolların eksik bırakılması, çocuğun güvensizlik ve güç problemi yaşadığının göstergesidir.

Bacaklar: Vücudu kuvvetlendiren organlar olduğu için, çizilen resimde bacaklara yer verilmemesi, çocuğun destek ve hareket problemi yaşadığına işarettir.

Ayaklar: Çizilmeyen yani boş bırakılan ayaklar, çocuğun kendisini güvensiz hissettiğine işaret eder. (Yavuzer,2017: 19-20)

Parmak: Eksik çizilen parmaklar hedefi olmayan çocuğu, çok sayıda çizilen parmaklar ise hırslı olmayı ifade ederken ince detaylı ve boğumlu parmaklar, suça meyilli olmayı ifade eder. (http://gencdergisi.com/8297-cocugunuzun-cizdigi-resimden-psikolojisini-anlamak-mumkun-mu.html, 6 Ocak 2018)

Burun: Burunun eksik bırakılması çocuğun kuvvetsiz olduğunu gösterir.

Ağız: İletişim organlarından biri olduğu için, çizilen resimde ağzın eksik bırakılması çocuğun iletişim güçlüğü yaşadığının göstergesi olabilir. Astım hastası olan bazı çocuklarında çizdikleri resimlerde ağız kısmını ihmal ettikleri görülmektedir. (Yavuzer,2017: 19-20)

Resimde Renkler: Kırmızı ağırlıkta olan resim, iddialı ve saldırgan yapıda olmayı, sarı, turuncu, pembe gibi sıcak renkleri ağırlıklı kullanmak sevgi dolu, işbirliği içinde olan uyumlu çocukları, Siyah, mavi, yeşil gibi soğuk renklerin ağırlıkta olduğu resim, baskıcı aileye sahip, uyumsuz, çekingen karakterli çocukları ifade eder. (http://gencdergisi.com/8297-cocugunuzun-cizdigi-resimden-psikolojisini-anlamak-mumkun-mu.html, 6 Ocak 2018)

Bütün bu renklerin anlamlarının yanında şunu da unutmamak gerekir ki çocuklar baskın kullandığı rengi çok sevdikleri için de kullanabilirler. Çocuktan o rengi neden kullanıldığı öğrenilmeden yorum yapmak doğru olmaz.

ÇOCUK RESİMLERİNİN GELİŞİM AŞAMALARI:

Çocukların çizmiş oldukları resimlere sanatsal açıdan bakıldığında ilk zamanlar manası olmayan çizgiler bir zaman sonra anlamlı birer parçaya dönüşüyor. Sanat devamlı olarak gelişen ve değişen bir süreçtir. Bütün çocukların aynı zamanlarda aynı sanatsal gelişimi

göstermesi mümkün değildir. Zeka geriliği olan veya üstün zekalı çocukların haricinde, hemen hemen bütün çocuklar aynı gelişim dönemlerinin basamaklarından ilerler. İleriki dönemlere doğru çocukların çizmiş olduğu resimler daha anlamlı, orantılı, gerçekçi, ve daha ayrıntılı olamaya başlar. (Doğru ve diğerleri, 2006: 224)

Çocuk resimleri şu evreleri takip ederek ileler:

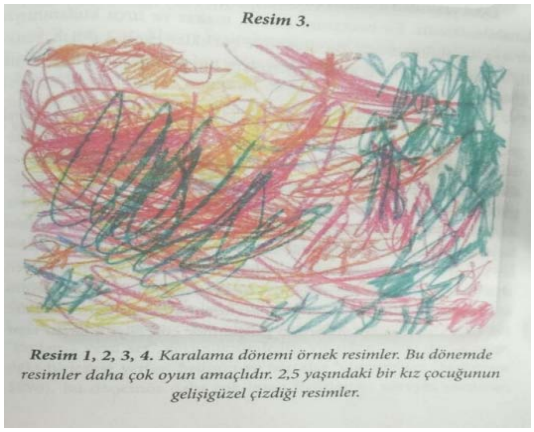
1. Karalama Evresi(2-4 Yaş)
2. Şema Öncesi Dönem(4- 7 Yaş)
3. Şematik Dönem(7-9 Yaş)
4. Gerçekçilik Dönemi(9-12 Yaş)
5. Görünürde Doğalcılık Dönemi(12-14 Yaş). (Halmatov, 2017: 11-12)

1. Karalama Evresi (2-4 Yaş):

Karalama dönemine geçişte çocuğun bireysel özellikleri; zekası, sağlığı, resim çizmek için kullanılan zaman etkili olmaktadır. Bir ay veya bir aydan daha kısa bir zaman geç, bir hafta veya bir aya kadar daha erken başlayabilir. Normal bir gelişim düzeyindeki çocuklar genel olarak bilinçsiz rasgele çizgilerle karalama yapmaktadırlar. Sayfa üzerinde gelişigüzel karalamalar yaparlar. Fırça boya bulduklarında yan yana yada üst üste boyamalar yapabilirler. Artut, 2004: 225)

İlk Çizgilerini tebeşir tükenmez veya kurşunkalem ile yapmaya başlayan çocuk, bunu devam ettirerek zamanla gelişigüzel karlamalardan farklı olarak dik çizgiler, zikzaklar, yuvarlak daireler, köşeli çizgiler şeklinde ilerleyerek gelişim gösterir. Karalamalar çocukların bedensel gelişimi ve iç coşkusunu yansıtmaktadır. Karalamalar çocukları bedensel açıdan geliştirerek, psikolojik açıdan da rahatlama sağlar. Karalama döneminde çocuklarına yönlendirme yapan anne babalar; örneğin bir elma nasıl çizilir diye öğretmeye kalkarlarsa, bu, çocuklarda kırgınlık duygusuna sebep olabilir. Nedeni karalama aktivitesinin çocuğa zevkli gelmesidir. Anne ve babanın yönlendirmesi çocuğun yapmakta olduğu faaliyete yönelik olmalıdır.3 yaş dolaylarındaki bir çocuk için en önemli şey kafadır ve çocuk tipik bir adam resmini kafa olarak çizmektedir. Ancak kafa ve gövdeyi yuvarlak çizerek belirtirken, iki çubuğu bacak olarak çizebilir. Yuvarlağın içine çizmiş olduğu anlamsız basit çizgiler yüz şekillerini ifade eder. Yetişkinler tarafından bakıldığında bu figürler estetik ve ilginç gelebilmektedir. 4 yaş dolaylarına gelen çocuklar kol ve bacak diye nitelendirdikleri uzantı şeklindeki çizgileri baş kısmından yerleştirerek çöp adam çizebilirler. Baş için bir yuvarlak ve içine iki nokta şeklinde gözleri çizerek gövde içinde bir yuvarlak ve kollar bacaklar için iki çizgiyi eklemektedirler. Bu dönemde olan çocuklardan kendi yaşadıkları evi çizmeleri istendiğinde, eğik bir çatı ve üzerinden dumanlar çıkaran bir baca çizdikleri görülmektedir.(Yavuzer, 2017: 32-67)

Resim 1: 2,5 yaşındaki kız

Resim 1, 2, 3, 4. *Karalama dönemi örnek resimler. Bu dönemde resimler daha çok oyun amaçlıdır. 2,5 yaşındaki bir kız çocuğunun gelişigüzel çizdiği resimler.*

Halmatov,(2017: 15)

2. Şema Öncesi Dönem(4- 7 Yaş):

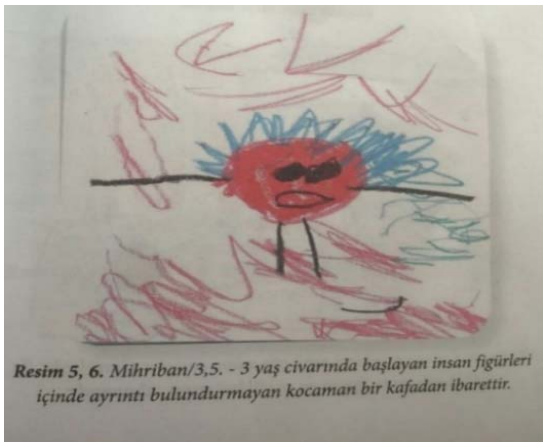
Çocukların oyun çağında adım adım öğrendikleri davranışlar ve sözcüklerle konuşarak iletişim kurma yolu ile anlatımları, çizmiş oldukları resimler vasıtasıyla çok daha net ve kolay ifade edilebilmektedir. Çocuğun kullandığı boyalar, yaptığı çizimler, çocuğun düşünce ve duygularının, algı seviyesinin, sahip olduğu becerilerin somut olarak göstergesidir. Bütün çocukların çevre algısı birbirinden farklıdır. Yetiştiği kültür, yaşam koşulları, bireysel farklılıklar, çocukların resimlerinin farklı olmasının kaynaklarındandır. Ancak karalama dönemi sonrası çocuklarda bu farklılıklar meydana gelmektedir. (Artut, 2004: 223-224). 4 yaşından itibaren çocuklar artık çöp adam çizebilme basamağına gelmişleridir. Ancak çöp adamlar önden çizilir ve profil çizimi daha gelişmemiştir. Ayrıca çocuklar gördükleri nesneleri de gelişigüzel çizmeye başlarlar. (Halmatov, 2017: 16-17)

4 yaş dolaylarındaki bir çocuk anlaşılması kolay şekiller çizmektedir bununla beraber, kesin bir biçimde bunların ne olduğu hakkında yorum yapmak fazlasıyla güçtür. 5 yaş dolaylarındaki çocuğun çizdiği resimlerde ev ağaç ve insan figürleri tanınır. 6 yaş dolaylarına geldiğinde ise artık çizmiş olduğu resmin içeriğinde konu bulunmaya başlar. Bu dönem çocuğunun görüşleri özneldir, duygular ağırlıkta ve fantastik hayal gücü egemendir. Bu dönemdeki çocuklar yuvarlak ve uzunlamasına çizgileri biçimlendirmeye başlarlar. 5 yaş dolaylarındaki çocuklar çoğunlukla baş ve gövde çizerler. Başta göz, burun ve bir ağız bulunur. Kolları ve bacakları ise uzun çizgi şeklinde çizerek gövdeden çıkarırlar. Yüz, genel olarak önden görünüm şeklinde çizilir, bir ifade bulundurmaz. Yaş ilerledikçe hem boyun hem kulak hem parmaklar hem de gözbebekleri gibi ayrıntılar eklenmeye başlar. Resimdeki oranlar 6 yaşına doğru gelişerek daha gerçekçi bir görünüm kazanır. Ayrıca bu dönem çocukları resimlerinde saydamlık vardır. Yani çocuklar görülmesi mümkün olmayan nesnelerin içini ve gerisini de göstermeye çalışırlar. Örneğin bir evin içindeki tüm eşyaları görünür çizerler.(Yavuzer, 2017: 32-67)

Dört beş yaşlarındaki çocuklar genellikle renkleri ayırmadan kullanırlar. Bu yaşlarında ana renkleri ve ara renkleri öğrenmeye başlarlar. Mutlu bir resim çizerken sarı rengini ağırlıkta kullanırken, üzüntülü olan bir resim çizdiklerinde kahverengini ağırlıkta kullanırlar. Ancak unutulmaması gereken önemli bir nokta, çocuk hangi renkten daha çok hoşlanıyorsa, resimlerinde ağırlık olarak o rengi kullanır. (https://www.ogrenmen.com/sosyal-bilimler/cocuk-resimlerinin-anlamlari.html, 6 Ocak 2018)

Renkler üzerinde yapılan bir incelemeye göre ise kız çocukları erkek çocuklara oranla renkler üzerinde daha seçicidir. Sürekli olarak soğuk renkleri tercih eden anaokulu çocukları duygularını bastırmaya çalışır. Bu tür çocuklar evlerinde baskıya maruz kalan bu yolla kontrol altına alınmaya çalışılan çocuklardır .(Yavuzer, 2017: 32-67)

Resim 2: 3,5 yaşındaki kız çocuğunun insan resmi çizimi.

Resim 5, 6. *Mihriban/3,5. - 3 yaş civarında başlayan insan figürleri içinde ayrıntı bulundurmayan kocaman bir kafadan ibarettir.*

Halmatov, (2017: 19)

Resim 3: 5 Yaşındaki kız çocuğunun insan çizimi.

Resim 9. *K/5 yaş civarında insan figürleri daha da belirginleşir.*

Halmatov, (2017: 21)

Resim 4: Saydamlık resmi örneği

Aydemir, (2011: 59)

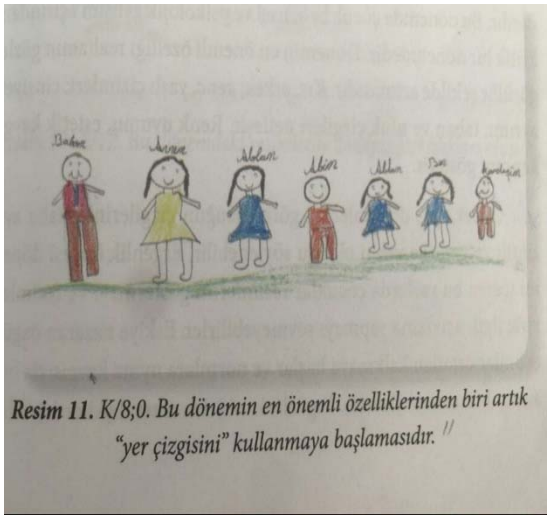
Yukarıda 6 yaşındaki bir kız çocuğunun annesinin karnındaki bebeği çizdiği saydam bir resim örneği verilmiştir.

3. Şematik Dönem(7-9 Yaş):

Resimleri biraz daha belirginleşerek, ayrıntılar artar. İlk bakıldığında resim kolaylıkla anlaşılabilecek niteliktedir. Resimler daha çok gerçekçi olmaya başlamıştır. Mekan ilişkileri mevcuttur. Yer çizgisi kullanılmakta, bu çocuğun kendisi ve çevresiyle olan ilişkisindeki boyutu göstermektedir. Kuşbakışı resim çizimi ağırlıktadır. (https://www.ogrenmen.com/sosyal-bilimler/cocuk-resimlerinin-anlamlari.html, 6 Ocak 2018)

Çocuklar 7 yaşlarına geldiğinde insan figürlerinde bilindik semboller kullanarak bedenin parçalarını da kendi bilgisiyle betimleme yaparlar. 8 yaşından itibaren çocuklar çizdikleri resimlerde tek tek nesneler değil resim bütününde yaptığı nesnelerle ilişki kurarak anlamlı eserler ortaya koyarlar. Mekanda belirli bir düzen oluşturdukları görülür. Resimlerinde yer çizgisi ve gökyüzünü belli etmek amacıyla gök çizgisi çizmeye başlar. Bu çocuğun olgunlaştığına işarettir. Belirli olan semboller, çocuğun gelişimini göstererek yetişkinlere önemli ipuçları verir. Çocuk yalnızca kendisiyle alakalı ilişkileri değil, çevresindeki insanların birbirleri ile olan mantıksal ilişkilerini de yansıtır. Çocuk kendi varlığını kabul ederek kendisini yer çizgisinde algılamaya başladıktan sonra diğer insanlarla ilişkili olduğunun farkına varır. Fiziksel yönden aktif olan çocuklar, çizdikleri resimlerdeki figürlere pasif yapıda olan çocuklara oranla daha fazla hareket vermektedirler .(Yavuzer, 2017: 32-67)

Resim 5: Kız 8 yaşında ve yer çizgisi kullanmış.

Resim 11. K/8;0. Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri artık "yer çizgisini" kullanmaya başlamasıdır.

Halmayov, (2017: 23)

4. Gerçekçilik Dönemi(9-12 Yaş):

İlkokul dönemindeki bu çocuklar artık toplumun bir üyesi olduğunun farkındadır. Artık resimde renk, perspektif, cinsiyet ve estetik gibi kaygılar kendini ön plana çıkarır. Önceki dönemlerde kız ve erkek çocukların resimleri pek fark olmadan benzer konular üzerinde yoğunlaşmaktayken, bu dönemde cinsiyet resimleri ön plana çıkmaktadır. Örneğin kızlar daha çok çiçek, giysi, bahçe ve bebek çizimleri yaparken, erkek çocuklar ise uçak, araba, silah ve asker gibi çizimler yapmaktadır. (Halmatov, 2017: 24-25)

Resim 6: Gerçekçilik dönemini yansıtan bir kız resmi.

http://oyaabacisanategitimi.blogspot.com.tr/2010/04/cocugun-sanatsal-gelisimi.html ,12.03.2018

5. Görünürde Doğalcılık Dönemi(12-14 Yaş):

Ergenlik döneminin başlangıcıdır. Gencin en sıkıntı geçirdiği yıllardır. Bedensel, ruhsal ve zihinsel hızlı gelişimine ayak uydurmakta zorlandığı evredir. Resimlerinde perspektifi daha gelişmiş halde kullanır. Renk kullanımı zengindir. Birçok rengi fark ettiği dönemdir. Renkleri iyi kullanır. Kendisini eleştirir. Yaptığını kolay kolay beğenmez. Bu nedenle güzel olmadı diye resmini yırtıp atar. Eleştiri yaparken çok dikkatli olunmalıdır. Bu yüzden özgüveni çabuk sarsılır. Kendine özgü resim çizgisine sahiptir. Çevresinde gördüğü çizimleri taklit etmeye başlar (Çizgi film karakterleri, artistler, sporcular gibi).(Kantoğlu, 2016: 50-51)

Resim 7: Erkek 14 yaşındaki bir çocuğun gerçekçilik dönemi resmi.

Resim 16. E/14. Ergen bu dönemde çevresinde gördüğü objelerin, orantılarını, boyutlarını, derinliklerini çizgilerine yansıtırlar.

Halmatov, (2017: 27)

ZEKA, KİŞİLİK VE YAKIN ÇEVRE ÖZELLİKLERİNE GÖRE ÇOCUK RESMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ:

Çocuk çizmiş olduğu resimlerle, çevresinde gördüğü olayları ve içinde yaşadığı duygusal durumları dışa vurma imkanı bulmaktadır.

A. İletişim Kopukluğu: Çocukların çizmiş oldukları resimler şekil, renk, özellik bakımından incelendiğinde, simgesel olarak duygu ve düşünceleri hakkında bilgiler verir. Bir aile resmi çizmeye başlayan çocuk ister istemez bu nitelikleri yansıtır. Uzmanlar açısından büyük önem taşıyan gerçeklerin bir örtüsü konumundadır. Kendisini bir grubun dışında çizen çocuk, aslında o grup tarafından dışlanmış olduğunu hissetmektedir. Bazen çocuk ailesiyle yaşadığı kopukluğu araya bir eşya çizerek ifade etmektedir.(Yavuzer, 2017: 88)

Resim 8: Kız 9 yaşında, aile içi iletişimsizliği anlatmış.

http://www.muratidin.com/cocuklarin-yaptiklari-resimler-ne-soyluyor/, 14.03.2018

B. Anne ve Baba Figürünü Abartarak Çizme: Baskın yapıda özelliği olan anne veya baba fiziki yapısı fark etmeden diğer aile üyelerine oranla daha büyük çizilmektedir. Yalnız anneye olan hayranlığından dolayı çocuk bazen anne figürünü daha fazla özenerek çizebilir. Bilgilerin sağlam elde edilmesi aile hakkında daha detaylı bilgi almakla mümkün olabilmektedir. (Yavuzer, 2017: 102)

Resim 9: Baskın baba karakteri

http://rokasanat.blogspot.com.tr/2013/05/cocuk-resmi-ve-ozellikleri.html ,14.03.2018

C. Kardeş Kıskançlığı: Çocuklar kardeşlerini kıskandıklarında genellikle, kendilerini ve anne – babalarını çizip kardeşlerini çizmezler ya da anne – baba ve kardeşlerini çizip kendilerini resme dahil etmezler. Burada çocuğun kardeşi ile kendisini aynı aile düşünemediğini ve dolayısıyla kardeş kıskançlığını görüyoruz. Aynı zamanda çocuklar, diğer kardeş kendisinden büyük olsa bile resimlerinde beden ölçüsü olarak kendisini diğer kardeşten daha büyük olarak çizmektedir. Kardeş kıskançlığı görülen çocuklarda nadiren tüm aile üyelerini aynı resimde çizerler. Ancak bu resimlerde tüm aile üyeleri belli bir yöne bakarken çocuğun kendisinin gözlerini ilgi odağı olan kardeşe bakıyor gibi çizmektedir. (http://rokasanat.blogspot.com.tr/2013/05/cocuk-resmi-ve-ozellikleri.html ,14.03.2018)

Resim 10: 8 Yaşında kız çocuğunun kardeş kıskançlığı

Paktuna Keskin, 2013:54

D. Parçalanmış Aileden Gelen Çocuk Resimleri: Çocuk resimlerinden yalnızca birkaç bilgi edinmekle kalmayız, çocuğun düşünce şekillerini, kendisiyle ve başka bireylerle olan ilişkilerinde problem yaşayıp yaşamadığını ve o problemi hangi şekilde çözümlediğini öğrenebiliriz. Parçalanmış aileye sahip olan çocuklar, çizdikleri resimlerde mutsuz olduklarını ve hep bir özlem içinde yaşadıklarını ifade ederler. Parçalanmış olan aile, çocuğu bulunduğu döneme, yaşına, gelişim niteliğine, gördüğü ilgiye ve kendisine ayrılan zamana göre farklı şekillerde etkiler.

Okul Öncesi Dönem:

- Önceki dönemlerde sergilediği davranış şekillerine döner. (Gerileme)

- Çok fazla alaka ve yardım beklemesi.

- Benmerkezci dönemden geçtiği için yaşadığı olumsuz durumların sebebi olarak kendisini sorumlu tutması.

- Güvensizlik, kendisine verdiği değerde azalma, bunalıma girme gibi durumların baş göstermesi.

- Öğrenmede güçlük yaşama

6-10 Yaşlarında:

- Anne ve babasına karşı düşmanca ve öfkeli davranışlar.
- Anne ve babası tarafından unutulma korkusu.
- Cinsel ve bağımsızlık konularında beklenmedik ergenlik ilgileri.
- Okul başarısında düşme. (Özellikle matematik dersinde).
- Zeka bölünün düşük olması (IQ)

Ergenlik Dönemindeki Gençlerde:

- Anne ve babaya düşmanca ve öfkeli davranışlar beslemesi.
- Bunalımda olma durumları.
- Okul başarısında düşme.
- Utanma duyguları.
- Gelecekle ilgili maddi anlamda korkular yaşama. (Yavuzer, 2017: 113)

Resim 11: Parçalanmış aile fotoğrafı

Aydemir, 2011: 47

Zihinsel Geriliği Olan Çocukların Resimleri: Çizdiği resim çocuğun yeteneklerine, ilgilerine, anlama kabiliyetine göre şekillenir. Zeka testlerinde resimlere yer verilmesinin bir sebebi de budur. Çocuk yaş olarak ilerledikçe ve gelişim gösterdikçe bu onun resimlerine de yansır. Karalama döneminden çıkan çocuktan daha anlamlı ve ayrıntı içeren resimler çizmesi beklenirken bunun tam tersinin olması çocuğun alt sınırda bir etkinliğe devam ettiği anlamına

gelir. Kabiliyetsiz olmaktan çok gelişim problemi yaşadığının göstergesidir. Resim çiziminde yaşıyla orantılı olarak üst basamağa çıkamayan çocuk, büyük olasılıkla ileriki dönemlerde yaşıtlarına göre psiko-sosyal anlamda olgunlaşamayacak ve akranlarıyla eş değer etkinlikleri yapamayacaktır. Plansız ve öngürü eksikliği olan resimler, zeka geriliği yaşayan çocuklar tarafından çizilmektedir. Çoğunlukla bir insan figürü çizerken var olan mekana bir organ çizerek, normal düzeyde olan bir çocuğun aklın gelebilecek ağız, burun, bacak gibi figürleri ihmal eder. Çevre ile insan figürü arasındaki ilişkiyi, önceden düşünmeden bir kağıda gelişigüzel bir şekilde çizer. Bu gelişimde olan çocuğun durumu kronolojik olarak küçük yaşta bir çocuk gibi değil, tür farklılığıdır. (Yavuzer, 2017: 134)

Resim 12: 9 Yaşındaki zihinsel engelli erkek çocuğun araba, ev, hava ve sayılar resmi

Resim 13: 11 yaşındaki zihinsel engelli erkek çocuğunun araba çizimi

Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri:

Üstün ve özel yetenekli çocukların resimleri akranlarına oranla artistik beceriler bakımından olağanüstü bir performans ve başarı düzeyi göstermektedir. Ayrıca üstün ve özel yetenekli çocuklar birçok kavram arasında mantıklı bağ kurup yeni bir kombine oluşturmaktadırlar. Üstün yetenekli çocukların hayal güçleri çok kuvvetlidir. Bu çocuklarda küçük yaştan itibaren üretici düşünce ileri seviyede ön plana çıkmaktadır. Bu çocukların figürlerinde eylemler vardır.

Resimlerde kompozisyon bütünlüğü vardır. Renkleri uyumlu ve özgündür. (Yavuzer, 2017: 144-153)

Resim 14: 11 yaşındaki kız çocuğu

http://ozelyetenekliler.net/turk-kizi-sude-dogan-abdde-duzenlenen-resim-yarismasinda-birinci-oldu/, 14.03.2018

Bu resim ABD'de uluslararası ''Kurbağalar Yeşildir'' konulu 32 ülkeden 973 öğrencinin katıldığı yarışmada 1.lik ödülünü alan, Türkiye'yi temsil eden Sude Doğan'ın resmidir.

Normal Gelişim Gösteren Çocukların Resimleri

Resim 15: Kız, 3.5 yaş

Resim 16: Erkek, 7 yaş

Resim 15 'te 3.5 yaşındaki kız ablasıyla beraber top oynarken kaplumbağanın onları izlediği anı resmetmiş.

Resim 16'da 7 yaşındaki erkek çocuk arkadaşlarıyla oyun oynarken.

Resim 17: Kız, 8 yaş

Resim 18: Kız, 9 yaş

Resim 17'de mevsimleri, kışın kartopu oynamayı, yazın yüzmeyi çok sevdiğini çizmiş.

Resim 18'de evini ve yaz mevsiminde ailesi ve arkadaşlarıyla mutlu olduğunu belirtmiş.

Resim 19: Kız, 9 yaş

Resim 20: Kız, 10 yaş

Resim 19'da hayvanları çok sevdiğini belirten kız yaz mevsiminde bir hayvanat bahçesi çizmiş.

Resim 20'de ailesiyle birlikte civcivlere yem attıkları anı resmetmiş.

Resim 21: Erkek, 12 yaş

Resim 22: Kız, 13 yaş

Resim 21'de trafik yüzünden sokağa çıkamamaktan şikayet eden çocuk, sadece arabaları çizmiş. Bu durumu anlatmak için sokağa hiç çocuk çizmemiş.

Resim 22'de doğayı sevdiğini belirten kız doğa resmi çizmiş.

SONUÇ

Ailesel veya toplumsal şiddete ya da cinsel istismara uğramış, doğuştan ya da sonradan edinilmiş zihinsel, psikolojik ya da fiziksel engelinden ötürü travmatik bir duruma maruz kalmış, yükünü ömür boyu omuzlarında taşıyacağı durumlarla karşılaşmış bir çocukla sözlü iletişime geçmek mümkün müdür? Ya da sözlü iletişimden edinilen bilgiler ne kadar derin analiz edilebilir, güvenilebilir ve sağlıklı olur? Benzer durumlarda kesintisiz ve eksiksiz sözlü iletişim kurmak her zaman mümkün olmayabilir. Ancak hem çocuğu sözlü iletişime zorlamayan hem de çocuğun ilgisini çekebilecek ve o farkına bile varmadan yaşantılarını, hislerini, mağduriyetlerini gözler önüne serebileceği oldukça etkili bir teşhis aracı olan ve onu kullanan etkili bir terapi yöntemi vardır: Resimler ve Sanat Terapisi. Resim yapmak çocuklar için eğlenceli ve çoğu zaman zahmetsiz bir uğraştır. Çocuğun duygu ve düşünceleri, algılamaları, semboller, işaret ve görsel anlatımlarla resimlerinde somut bir bedene bürünür. Sözlü olarak dile getirilemeyen, bastırılmış, duygusal ve fiziksel engelleri, kişiler arası iletişim kopuklukları, hayal kırıklıkları çocuğun yaptığı resimlerine, çizimlerine yansır ve çocuğun terapist tarafından tanınmasına, anlaşılmasına yardımcı olur. Çocuğun ne çizdiği, yalnızca onun

gereksinimleri, fantezileri, korkularını, ruhsal durumunu değil, aynı zamanda onun zihinsel ve bedensel gelişimi, sosyokültürel durumu hakkında önemli ipuçları verir.(Aydemir,2011: 7)

Resim, çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde bir araçtır. Fakat çocuk hakkında bilgi edinmek, çocukla ve yakın çevresiyle görüşmeler yapmak, çocuğun resmi hakkında kendi yorumlarını almak gereklidir. Böylece çocuk resimleri aracılığıyla iletişim kurar. Kişilik gelişimi ve özgüven desteği en etkili bu yolla kazandırılır.(Batı,2012: 151)

Özetle:
* Çizilen resimlere dair çocuklarla konuşulmalıdır. Böylelikle çocuk kabul görüldüğü, değerli olduğu bilincine varacaktır.
* Karalama dönemindeki çocuklara müdahale edilmemeli, ve çizimlerinde serbest bırakılmalıdır.
* Çocuklara değerli oldukları hissettirilmeli, yetişkin olan birey gibi önemsenmelidir. Fakat bir yetişkinin yapabileceği seviyede sanatsal gelişim beklenmemelidir.
* Resim çizmesi için uygun ortam ve koşulların sağlanması, çocuğu destekleyen, teşvik eden ve yüreklendiren iletişimin kurulması, çocuğun resim çizmeyi önemli ve ciddi bir işmiş gibi algılamasını sağlayabilir. (Artut 2004: 232-233)

Resim çizme tekniği iletişimi kolaylaştıran, ifade becerisini kuvvetlendiren bir terapi aracıdır. Çocukların sözel ifade yetenekleri henüz tam gelişmediği için duygu ve düşüncelerini resim çizerek yansıtma olanağı bulurlar. Resim üzerinde konuşularak çocuktan bilgi alma yoluyla daha net bilgiler elde edilir. Çocuk farkında olsun veya olmasın çizdiği resimlerde duygu ve düşüncelerinden izler bırakır. Sonuç olarak okul öncesi çocukları anlamada ve onların problemlerini çözmede resim analizi yönteminin doğal ve etkili bir yöntem olduğu görülmüştür.

ÖNERİLER:

- Üniversitelerin psikoloji, psikolojik danışmanlık, çocuk gelişimi, okul incesi v.b. ilgili bölümlerinde çocuk resimlerinin analizi dersi zorunlu olarak müfredata eklenmelidir.

- Çocuk resimlerinin analizi ile ilgili tüm tezler taranarak yeni bir araştırma makalesi oluşturulabilir.

- Üniversitelerin yüksek lisans bölümlerine çocuk resimlerinin analizi programı eklenerek uzman kişiler yetiştirilebilir.

- Ailelere çocuk resimlerinin anlamları hakkında konferanslar verilebilir.

- Özellikle ilkokul öğretmenlerine ve okul öncesi öğretmenlerine çocuk resimleri hususunda sertifika programları açılabilir.

REFERENCES

- Aksöz, M. (2010). ‘’Sosyal Çevrede İç Ve Dış Mekân Olgusunun 10-12 Yaş Grubu Çocuk Resimlerine Yansıması Ve Sanatsal Gelişim Evrelerine Göre İncelenmesi’’

Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Artut, Ö. G. K. (2004). ‘’Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme’’. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(1).
- Aydemir, D.(2011).’’ Sanatın Terapötik (Tedavi Edici)Süreçlerdeki Rolü Ve Çocuk Resimlerini Çözümleme Yöntemlerine Katkısı’’ Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Batı, D. (2012). ‘’(4-12 Yaş) Çocuk Resimleri Ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansıması’’. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Doğru, S. S. Y., Turcan, A. İ., Arslan, E., & Doğru, S. (2006). ‘’Çocukların Resimlerindeki Aileyi Tanılama Durumlarının Değerlendirilmesi’’. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (15), 223-235.
- Göktaş, G.M. (2014). ‘’Aile İçi Şiddeti Algılama Biçimlerinin Çocuk Resimlerine Yansımaları’’, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Halmatov, S. (2017). Çocuk Resimleri Analizi Ve Psikolojik Resim Testleri, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kanıcıoğlu, A. (2009). ‘’Cinsiyet Farklılıklarının Çocuk Resmine Yansıması (10 Yaş Çocuk Resimleri Üzerine Bir Araştırma)’’ Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kantoğlu, Ş.(2016). ‘’9-12 Yaş Çocuk Resimlerinin Figüratif, Sanatsal Kültürel Değerler Açısından İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Paktuna Keskin, S.(2013). Çöp Çocuk Çocuk Çizgilerindeki Giz, İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Tanay, A.D. (2011). ‘’Teknolojinin 7-9 Yaş Grubu Çocuk Resimlerine Etkisi (Erzurum İli Örneği)’’ Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yavuzer, H. (2017). Resimleriyle Çocuk, Resimleriyle Çocuğu Tanıma, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yumrutepe, R. (2016). ‘’Kum Sanatının Çocuk Resimlerine Etkisinin Değerlendirilmesi (9-10 Yaş)’’ Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

WEB REFERENCES

- https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2016/01/02/cocuk-resimlerinde-renklerin-ve-nesnelerin-anlami-alintidir/, 14.03.2018
- http://rokasanat.blogspot.com.tr/2013/05/cocuk-resmi-ve-ozellikleri.html, 14.03.2018
- http://www.muratidin.com/cocuklarin-yaptiklari-resimler-ne-soyluyor/, 14.03.2018
- https://yagizlahayat.wordpress.com/2014/03/17/resimleriyle-cocuk/, 14.03.2018

- https://www.dokuzuncublog.com/cocugunuzun-yaptigi-resme-dikkatlice-bakin/, 14.03.2018
- http://www.annesirlari.com/cocugunuzun-resimlerindeki-mesajlar/, 14.03.2018
- http://ozelyetenekliler.net/turk-kizi-sude-dogan-abdde-duzenlenen-resim-yarismasinda-birinci-oldu/, 14.03.2018
- http://www.evimizindoktoru.com/cocuklarin-cizdigi-resimlerin-yorumlanmasi.html, 06.01. 2018
- http://gencdergisi.com/8297-cocugunuzun-cizdigi-resimden-psikolojisini-anlamak-mumkun-mu.html, 06.01. 2018
- https://sevgilibebek.com/makaleler/saglik-ve-gelisim/zihinsel-ruhsal-gelisim/cocugunuzun-cizdigi-resimleri-siz-de-yorumlayabilirsiniz/, 06.01.2018
- https://www.ogrenmen.com/sosyal-bilimler/cocuk-resimlerinin-anlamlari.html, 6 Ocak 2018
- http://oyaabacisanategitimi.blogspot.com.tr/2010/04/cocugun-sanatsal-gelisimi.html ,12.03.2018